

ЦЕРКВИ РЕПИННОГО

З нагоди 545-річчя села

Живе моє село таки більше тисячоріччя, бо лише перша письмова згадка про нього від 1457 р., але ж мусило воно бути засноване, логічно, раніше, може, на кількадесят років, а може, і на цілих сто. Це ніхто не уточнить, хіба відкриється новий документ у котромусь архіві. Та, звичайно, прийнято вести ювілейне числення від першої згадки [1].

Легенда розповідає, що заснував його мандрівник, який зупинився наніч, приліг під вербою, а верба на вітрі рипіла і заважала йому спати, зате він і прозвав місцевість Репинний, так і заснував село. Інша ж легенда промовляє, що біля села великі рипи, що по-літературному означає „скелі”, і назва, мовляв, походить звідси [2].

Так чи інакше, а село існує, живе.

Розташоване у долині Репинки-річки, за 8 км від райцентру Волового (тепер Міжгір'я), 35 км до залізничного сполучення у Волівці. Через село проходить дорога, що з'єднує Хуст з Волівцем. Репинний має кілька присілків: Сухий, Діл, Бошоти, Гримоти, Ігнати, Заріка, Монинці. Бошоти, Ігнати, Гримоти, Монинці – скоріше місцевості, ніж присілки, але тут живуть роди, звичайно. У селі дев'ятирічна школа. Колгосп, слава Богу, ганебно скінчив своє існування. Люди розпаювли землю. Селяни в основному саджають картоплю, держать овець, ну, й іншу свійську худобу, тварин. Фактично, завжди, як і тепер, живуть зі свого домашнього газдівства. А ще їздять на заробітки. Всього в Репинному станом на 1 січня 2002 р. згідно даних сільради 605 домогосподарств, живе майже 2 тис. чоловік.

Землеробство і тваринництво – два ключові напрямки газдування у більших чи менших масштабах. Орної землі, звичайно, в горах малувато.

Село Репинний відоме у краєві. Воно зображене в художній літературі. Наприклад, тут проходить дія історичного роману В.Фединишинця „Бранці лісу” [3]. Про Репинний написана однойменна поема [4] та інша – „Білий камінь” [5].

У Першу світову війну селом пройшли російські солдати. Двоє селян – Михайло Глухан та Іван Тернавчук – спокусилися й пішли в Росію. Ніби на мить весною 1919 р. в селі було встановлено радянську владу. Слава Богу, що хоч тоді ненадовго. Стрімкий розвиток села відбувся за чехословацького урядування. Врегулювалося русло Репинки-річки, що тепер гуляє у видолинку. Навіть потічки були припорядковані. Дорогу в 30-х роках побудували, симпатичну крамничку, архітектурне обличчя якої спотворили уже в 70-х роках, за совітів. Демократичність життя відчувалася саме у 20-30-х роках. Це кращі роки з життя рідного села, коли і Обществo ім. А. Духновича зі своєю читальнею існувало в селі, і комуністи тихо гуділи (той же Михайло Глухан, Іван Тернавчук, Іван Ледней, пізніше Дмитро Тарахонич)[6]. На жаль, кількадесят селян перейшли кордон СРСР у 1939 р., мало хто з них повернувся з ГУЛАГУ; хтось пішов „добровольцем” на фронт Другої світової війни і також мало хто повернувся з того пекла [7]. Тепер біди із заробітчанством: також гинуть люди на чужині. А ліпше орали б удома, сіяли, дітей і внуків вирощували.

В село спускаються родини з гір, із присілків. Якийсь дотепник одну з нових вулиць, що пролягла мочаррю назвав вулицею Емігрантів... Бо саме там ті пришельці-прибульці будують житло.

Довгі роки в селі директорував Іван Іваненко з Великої України, завдяки йому збудована нова школа. Зараз уже є свій директор – Андрій Лемак, діловий і голова сільради Юрій Юртин, теж зі своїх.

Репинний живе! [8]. На жаль, ніколи клуб чи бібліотека не були тими центральними точками села, як пропагувалося за радянського режиму. На жаль чи на щастя? Скорше таки на щастя! Домінантою села завжди була наша церква, куди що божої недільці сходилися селяни, та ще у свята, аби і помолитися, і поговорити, і нову одіж вказати... Це – не збори в клубі, які велися безбожниками-активістами. Спілкування біля церкви завжди мало невимушений характер, ширісні параметри.

Я сам виріс біля церкви. Бо й домівка моя – дідова хижка – знаходилася прямо навпроти церкви, на зворотному боці дороги. А дід мій був дяком, і співав у цій церкві. Мав бути тут і похований (він помер ще в 1933 р.), біля церкви, тільки ж проти виступив котрийсь сільський багач. Зараз біля церкви похований тільки один дяк – Михайло Лемак та два священники і дружина останнього, що служив у нашій церкві 62 роки. Я маю на увазі Федора Романа.

Сьогодні, з нагоди ювілейної дати села, і хочу пороздумувати про культові споруди села. За своїми записами, дослідженнями їх за всю історію було чи є дванадцять: дев'ять греко-католицьких, два – православні і одна синагога (бужня). Скористаюся, як документальними свідченнями, так і легендами. І з усього випливає, що репинці – глибоко віруючі люди, добрі, спомігливі, освічені, газдівські. В усі часи – з найдавніших і недавніх, „атеїстичних”, вони завжди тягнулися до віри, до церкви. Берегли свої обряди. І газдували.

Церква була і є доміантою села. Домінантою духовною. Домінантою архітектурною. Домінантою присутньою. Це в традиції предків, які не заперечували школу, читальню, тобто освіту. Але ніколи не відкидали церкву, храм Божий, не забували звичаїв та обрядів, ревно берегли їх у складні часи. Може, тому аж 62 роки прослужив у нашій церкві священник Федір Роман. Люди шанували його і він шанував людей. Вони навзаєм любилися, поважалися.

Отже, скільки було храмів у Репинному, які вони? Що про це кажуть документи, а також легенди і перекази[9].

Наприкінці статті, коли мине опис храмів, подам і статистичні дані про кількість населення в Репинному та минулу конфесійну розкладку (вона буде завжди на користь греко-католицької віри).

Легенда оповідає, що перша церква в Репинному розміщувалася в будівлі, схожій на селянську хижку. Гребінь хижки, що мала двосхилий дах, завершувався хрестом. Ця хижка-церква розміщувалася на зарічанському верху, де зараз живуть на відшибі Монинці (на діалекті „Мынинці”). Можливо, все ж, це була не перша церква, а одна з перших, відкрита тут для зручності, щоб у великих снігах чи дощах не спускатися „в село”, тобто в Репинний, бо ж бували і такі зими, коли два-три тижні люди не спускалися в село й за продуктами чи сірниками, іншим словом. Але ця хижко-церква існувала в районі 1500 р.

Саме в цьому часовому вимірі легенда оповідає про іншу церкву Репинного, що була збудована на підсипаній мочарі біля Бодруку (так називається болотяна місцевість майже серед села, точніше – між Верхнім і Нижнім кінцями Репинного).

Вона була невисокою, але зруб її був зведений з колотих дубових брусів, архітектурно нагадувала ранню готику. Церковця міцно сиділа на мочаристій місцині, що була укріплена увігнаними в землю дубовими палями й підсипана. Та простояла ся церковця чогось недовго: вона спершу сильно осіла (мочар же), нахилилася, а потому й провалилася мов крізь землю. Може, зате, що була зведена з дуба? Значний тиск на ґрунт. Сю церкву легенда датує орієнтовно 1600 р.

А вже 1751 р. документально несе повідомлення про дві церкви в Репинному: Нижню і Верхню. Позначу їх відповідно А і Б, до речі, - звідси і багато неясності, - обидва храми Великомученика Дмитра.

Нижня – так треба розуміти – скорше мов центральна. Бо ж біля неї розміщувалася й невелика фара – житло для священика. Вона мала повний іконостас та потрібні для літургії церковні книги. А також два дзвони. Один з них великий. Архітектурно – це також готика; збудована, очевидно, зі смерекових брусів, вкрита, звісно, шинглями. Доволі висока.

Церква Б з цього ж року, Верхня, також готична, але невисока, нижча ніж її „подруга”, але мала також два дзвони, ікони; правда, не мала літургійних книг у потрібному обсязі.

Ось такі чотири храми мовби передували тому храмові Святого Дмитра, що стоїть серед села і досі.

Цей Дмитрівський храм побудований 1780 р. (дата усталена в церковній історії, хоч вона „плавуча”: є й інші дати в межах цього ж XVIII ст.). Отже, зараз храму 222 роки, коли селу 545 р. Храм готичного типу. Зведений зі смерекових брусів. Має велику башню над бабинцем, яка завершується восьмихильним шатром, з якого мовби виростає шпиль, завершений хрестом. Аркада нижніх голосниць. На вежі і дзвони. Чудове різьблення у наві XVIII ст. Ікони, на жаль, припасовані пізнішим мандрівним малярем, вже за радянського режиму. Недавно церква перекрита бляхою, що є порушенням охоронного державного закону.

За моєї дитячої тямки її вкривали чи точніше перекривали ясеновими колотими шинглями. Моя бабка-вірниця Гафія Галай-Тараконич дала зрубати два ясені коло хижі, щоб з них виколоти шинглі [10]. Пізніше, власне, недавнє перекриття церкви бляхою, очевидно, продиктоване трудністю виготовлення шинглів та їхньою недовговічністю, порівняно до оцинкованої бляхи. Деяка модернізація внутрішнього убранства також не на користь пам'ятки архітектури. Все це здійснює в роках 80-х та 90-х. Але різьблені світичі і досі скрашають інтер'єр. Це робота місцевих майстрів Михайла Кинча та Дмитра Фічоряка.

У 70-х роках конаючий більшовицький режим руками невігласів і безбожників хотів підпалити церкву та люди вчасно помітили підпал, загасили і встановили нічне чергування. 1961 р. той же злий режим віддав греко-католицький храм православним, але на протести вірників 1993 р. з відродженням Мукачівської єпархії знову повернув законному власнику. Дуже мудрою, маневровою в ці роки виявилася „політика” греко-католицького священика Федора Романа, який 62 роки прослужив у репинському храмі. Біля нього й похований (помер у березні 2001 р.) побіч іншого священника. Тут лежить і його вірна дружина.

Я пам'ятаю будовану у 50-х роках каплицю і казатенлицю біля храму – до свята Іллі, коли у Репинному отпуст. Рік тому звели нову каплицю.

Цей діючий храм з 1780 р. – умовно – п'ятий за рахунком. І слава Богу, живучий досі. Пережив дві світові війни, більшовицький режим і завжди служив людям притулком. В другій половині 40-х років, як гласить переказ, репинців мали переселяти в Сибір або куди. Люди бігли до церкви, падали на коліна, молилися, дзвонили дзвони, це пам'ятають добре репинці старшого віку, і біда обминула Репинний.

Церква св. Петра і Павла у Сухому – присілку Репинного – датується XVIII ст. теж готичного стилю, як і загалом в нижньоверховинському деканаті та репинському куші загалом. Згідно легенди й навіть сучасних переказів горян, ся церква старша за репинську. Відома точніша її дата – 1801 рік. Але чи про одну й ту ж церкву ідеться, коли пишеться про добру забезпеченість книгами та атрибутами для літургій, вказується можлива кількість вірників для однієї відправи служби – це 120 чоловік.

Нині здоровуюча церква тридільна, дах двосхилий. Над бабинцем вежа під восьмигранним шатром, що завершується шпилем.

Архітектурна характеристика з репинським храмом схожа. Однак, сушанська церква більш присадиста, ніж репинська. Може, тому, що збудована на причілковому горбі. Але дзвіницю має окремішню, тоді як репинські дзвони на вежі храму.

Сушанська дзвіниця типова для Верховини: двоярусна, шатрове завершення восьмигранне. Дзвони тут зі середини 20-х років ХХ ст. Три відлиті Ференцом Егрі, а четвертий фірмою „Акорд”.

Згідно легенди церкві передувала каплиця, де молилися прихожани. Можливий варіант.

Знову ж різьблення світичів належить Дмитру Фічоряку, як і в репинському храмі.

Восьмим за порядком храмом, що згадується 1801 р. в науковій літературі є також дерев'яна церква готичного стилю. Відомо її розмір з фрази, що вміщувала 150 вірників.

Очевидно, в другій половині ХІХ ст. в Репинному збудована і „бужня” (синагога). Це кам'яна споруда. Збереглася і досі. Довгі роки приміщення використовувалося колгоспом під склад. Це була недобра практика радянського режиму – культові споруди перетворювати в сільськогосподарські склади. Особливо поруйнувалися в такий спосіб храми на Україні. У репинській синагозі, що викуплена місцевим бізнесменом Михайлом Кісом, знаходиться торгова точка. Приміщення відремонтоване, але архітектурно не порушене. Звичайно, в майбутньому потребуватиме спеціальної реставрації. Це – дев'ята культова споруда села за всю його історію.

Церква на репинському присілку Діл – Покрови Пресвятої Богородиці збудована 1925 р. Знову ж таки у шематизмі 1915 р. згадується каплиця, де молилися діляни. Ся церква майже архітектурна копія у зменшеному варіанті репинського, долішнього храму. Це не применшує її цінності як пам'ятки народного зодчества. Дослідник Михайло Сирохман вважає, Верховина – єдиний регіон в Карпатах, де „засади та прийоми традиційної дерев'яної архітектури повністю збереглися аж до середини ХХ ст. Ділянську церкву збудував репинець Юрій Юртин (1893-1936), відомий тесля – на його рахунку ще й 36 хиж, - оповідає легенда [12].

На жаль, на Ділу, як і в Сухому, церковний ганок заклили, як веранду. На Ділу, як і в Репинному двосхилий дах обшитий бляхою замість традиційних драниць особливого розколу.

Іконостас тут з ХVІІІ ст., подарований громадою з Ізи, але двічі перемальований, на жаль.

У 60-х роках одна з дерев'яних церков була розібрана на дрова. Це коли радянська влада внесла конфесійний розлад в присілку.

Наприкінці 90-х років на Ділу збудовано новий православний дерев'яний храм, дванадцятий хронологічно за всю історію Репинного, коли в 60-х роках з громади вичленилося кілька родин, які під агітацією Московського патріархату перейшли у православ'я.

До речі, православні храми Репинного свого архітектурного обличчя не мали. Це були, як правило, абсолютні копії греко-католицьких.

І нарешті, десята православна церковця на березку в Циганській вулиці. Збудована 1928 р., за радянського режиму занедбана, бо православних у селі було тільки дві родини. І 1961 р. сільськими активістами розібрана школі на дрова, а з деяких брусів директору була збудована дроварня.

Розмір її, характер споруди – мов мініатюрна копія готичного храму 1780 р., що стоїть серед села, на землях (до речі, подарованих моїм Тарахоничівським – за мамою – родом для церковних потреб). Тридільна. Двосхилий дах. Над бабинцем башня, увінчана шпилем. До речі, також Святого Дмитра (улюблена постать наших репинських вірників). Будував її, можливо, Ілько Бряник із сусіднього села Сойми, що колись підпорядковувалось Репинному. Різьбярські роботи – іконостас та підсвічники – Ілька Бряника.

Книга про Марамороську жупу подає таку статистику: 1880 р в Репинному було 913 жителів, з них 792 русини, греко-католицької віри і 121 єврей. Відповідно 1910 р. – 1626 жителів, з них 1354 – русини греко-католицької віри і 267 євреїв. 1921 р. відповідно 1491 – 1254 русини, 236 євреїв; 1930 р. – 1711 – 1386 русинів і 218 євреїв (але появляються і реформати : 104 чол.). І 1941 р.- 2076 – 1750 русинів і 181 єврей. У процентному відношенні, зачинаючи з 1880 р. до 1941 р. коливання 81-86% русинів греко-католиків і 12-16% євреїв [13].

Таким чином статистика промовляє про репинців як вірних греко-католицькій вірі здавен до сьогодні. Діючого православного храму в Репинному немає і сьогодні, звичайно, хіба що нововведений на Ділу[14].

Щоб бути переконливим, я підкріпив свої гіпотези наприкінці статистикою.

Отаким є моє село упродовж майже півтисячорічної історії. Репинці-селяни ретельно святкують усі релігійні свята – від Різдва до Різдва, особливо Паску, додержуються посту святкують весілля, вінчання, хрестини. Щобожої недільці ідуть до храму, аби помолитися, куди їх скликають наші дзвони, також врятовані людьми, що їх хотіли забрати в 40-х роках для переплавлення на кулі. Господи, куди спрямований розум невірних?

Радіють люди, коли після довгої зими настає весна, і вони вийдуть орати, сіяти і садити. А росте у горах лише картопля та овес, капуста, морква, горох і біб. Ростуть яблука і груші та сливи... Раді селяни, коли виганяють овець на полонину – мішаня. Раді осіннім ужинкам. Коли вони щедрі, не страшно заходити в зиму. Зими зараз тяжкі, снігопадні. Весною – повені, бо гори прорубані електролініями, продуктопроводами (нафта, газ), з яких верховинці не багатіють.

Та Верховина вічно зелена завдячно своїм смерекам та ялицям. Зелена й тоді, коли взимку з димарів в'ється димок. Це значить садиба живе. Живе село.

Живе Репинний, фактично, уже в своїй другій половині тисячоріччя. І житиме, коли пам'ятатиме про Бога-Творця, про Землю-Матір, яка кормить верховинця-бойка.

1. Історія міст і сіл України. Закарпатська область. – К., Головна редакція УРЕ, 1969; История городов и сёл Украины. Закарпатская область. – К., 1972.
2. Польові записи переказів і легенд В.С.Фединишинця (особистий архів).
3. Фединишинець В.С. Бранці лісу. – Ужгород, 1993.
4. Фединишинець В.С. Репинний. Поема перспективи (Вступне слово до читача) //Закарпатська правда, - 1970. - 11 квітня. (Див. також російський дубляж цієї ж газети).
5. Фединишинець В.С. Білий камінь. Поема про рідне село. – Ужгород: Карпати, 1972.
6. Це буде зображено у новому романі В. С. Фединишинця про Президента Масарика, який в роботі.
7. Це знайде відображення у циклі історичних оповідань В.С.Фединишинця.
8. З нагоди ювілейної дати В.С.Фединишинець написав історико-публіцистичну книгу „Репинний мій”, яка готується до друку.

9. Фединишинець В.С. Церква домінанта села //Срібна земля. – 2002. – 23 лютого, 2 березня.
10. Фединишинець В.С. Бог необнятий. Філософські та релігійні есеї. – Ужгород, 1993.
11. Див. фотоальбом: Сирохман М. Храми України. Закарпаття. – Львів, 2000 та його ж інший фотоальбом греко-католицьких храмів, 2001.
12. Див.: Сирохман М. Храми України. Закарпаття. – Львів, 2000.
13. Див. наприклад: Kárpátalja településeinek vallási agatai (1880-1941). – Budapest. 2000. old. 108, 171.
14. Див. про карпатські храми додаткову літературу: монографії Г.Логвина, П.Р.Магочія, М.Мушинки, путівник Д.Попа та І.Попа, фотоальбоми М.Сирохмана, Ф.Заплетала, Б.Вавровшека та інших, а також колективну монографію „Бойківщина” (К., 1983) та енциклопедію „Народи и религии мира (М.: Науч. изд. БСЭ, 1999).

SUMMARY

V. Fedynyshynets. The churches of Repynne.

First time in the regional history is made the question about the cult architecture of one village, in our case it's a village Repynne of the Mizhhiria region. On the base of the folklore materials, fixed by the author, article is giving a picture of the cult buildings of the Verkhovynsky decanate. Accent is made on the architectural characteristic of the temples, mainly of the catholic relicts.